

УДК 343.98

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-354-361](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-354-361)

Лепей Михайло Васильович кандидат юридичних наук, докторант Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, <https://orcid.org/0009-0005-9425-2923>

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ: ДОКТРИНАЛЬНІ СУПЕРЕЧНОСТІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВИКЛИКИ

Анотація. Наукова стаття аналізує критичні проблеми правового регулювання слідчих (розшукових) дій та їх вплив на формування доказової бази у кримінальному провадженні, особливо в умовах розслідування складних злочинів. Наголошено, що, незважаючи на законодавче визначення процесуальних дій у ч. 1 ст. 223 КПК України, значна частина науковців вважає його недосконалим, оскільки воно не відображає повної функціональної сутності цих дій як ключового інструменту доказування. Ця термінологічна невизначеність та відсутність єдиного доктринального підходу породжують правову невизначеність на практиці, створюючи прогалини для суб'єктивного трактування слідчими норм (зокрема, зловживання менш формалізованими діями, такими як огляд замість обшуку), що, за даними опитувань, загрожує недопустимим втручанням у приватне життя та прямо суперечить міжнародним стандартам належного процесу.

Дослідження виявляє системні проблеми, що підривають ефективність досудового розслідування та права людини: недостатнє врегулювання процедур доступу до електронних даних та хмарних сховищ, а також фрагментацію судової практики у тлумаченні ключових понять, таких як «достатні підстави» для обшуку чи «обґрунтована підозра». З огляду на це, обґрунтовано нагальну потребу уніфікувати термінологію, приводячи її у відповідність до правових позицій ЄСПЛ. Також пропонується конкретизувати ст. 233 КПК України, чітко розмежувавши, що «рятування майна» не може бути самостійною підставою для проникнення без загрози його знищення. Запропоновано заходи, які спрямовані на усунення дисбалансу між інтересами розслідування та захистом конституційних прав, що є необхідною умовою для забезпечення належного правового процесу.

Ключові слова: кримінальне провадження, правове регулювання слідчих (розшукових) дій, слідчі (розшукові) дії, процесуальні гарантії, судовий контроль, досудове розслідування, слідчий.

Lepci Mykhailo Vasyliovych Candidate of Law, doctoral student at the National Scientific Center «Institute of Forensic Expertis enamed after Honored Professor M. S. Bokarius» of the Ministry of Justice of Ukraine, <https://orcid.org/0009-0005-9425-2923>

LEGAL REGULATION OF INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS: DOCTRINAL CONTROVERSIES AND PROCEDURAL CHALLENGES

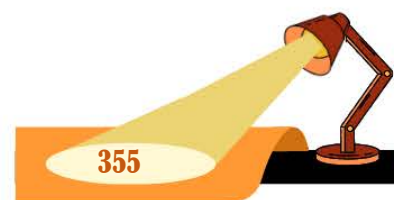
The article analyzes critical problems of legal regulation of investigative (search) actions and their impact on the formation of the evidentiary base in criminal proceedings, especially in the context of the investigation of complex crimes. It is emphasized that, despite the legislative definition of the SRD in Part 1 of Article 223 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, a significant number of scientists consider it imperfect, since it does not reflect the full functional essence of these actions as a key tool of proof. This terminological uncertainty and the lack of a unified doctrinal approach generate legal uncertainty in practice, creating gaps for subjective interpretation of norms by investigators (in particular, the abuse of less formalized actions, such as a search instead of a search), which, according to surveys, threatens unacceptable interference with privacy and directly contradicts international standards of due process.

The study reveals systemic problems that undermine the effectiveness of pre-trial investigation and human rights: insufficient regulation of procedures for access to electronic data and cloud storage, as well as fragmentation of case law in the interpretation of key concepts such as “sufficient grounds” for a search or “reasonable suspicion”. In view of this, the urgent need to unify the terminology, bringing it into line with the legal positions of the ECHR, is justified. It is also proposed to specify Article 233 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, clearly defining that “saving property” cannot be an independent basis for entry without the threat of its destruction. The proposed measures are aimed at eliminating the imbalance between the interests of the investigation and the protection of constitutional rights, which is a necessary condition for ensuring due process of law.

Keywords: criminal proceedings, legal regulation of investigative (search) actions, investigative (search) actions, procedural guarantees, judicial control, pre-trial investigation, investigator.

Постановка проблеми. Згідно з ч. 1 ст. 223 КПК України, слідчі (розшукові) дії офіційно визначені як процесуальні заходи, що мають на меті здобуття або перевірку доказів у кримінальному провадженні, причому їх проведення обумовлюється наявністю достатніх даних про ймовірність досягнення поставленої мети. Однак, значна частина науковців-процесуалістів вважає це законодавче визначення недосконалим, оскільки воно не відображає повною мірою функціональну сутність слідчих (розшукових) дій як ключових засобів формування доказової бази у кримінальних провадженнях.

Отже, незважаючи на пряме законодавче визначення, недосконалість юридичних формулювань та відсутність єдиного доктринального підходу до розуміння сутності таких ключових категорій, як правове регулювання та слідчі

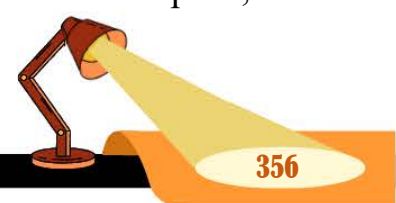
(розшукові) дії, створює суттєві проблеми у теорії та на практиці. Ця ситуація не лише загрожує процесуальними помилками та зниженням ефективності правової діяльності, а й прямо суперечить міжнародним стандартам належного правового процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми свідчить, що окремі положення відносно правового регулювання проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні, досліджувалися такими вченими, як: Ю. П. Аленін, Л. І. Аркуша, І. В. Басиста, В. І. Галаган, І. В. Гловюк, І. С. Войтович, М. М. Єфімов, В. А. Журавель, О. В. Капліна, С. Ю. Карпушин, В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, Є. Д. Лук'янчиков, С. М. Смоков, С. М. Стахівський, Р. Л. Степанюк, Н. В. Павлова, Д. П. Письменний, Н. В. Павлова, В. М. Плетенець, М. М. Погорецький, В. М. Тертишник, Г. К. Тетерятник, К. О. Чаплинський, Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітько та іншими дослідниками. Проте, не дивлячись на достатню кількість досліджень у цьому напрямі, ряд положень кримінального процесуального законодавства щодо правової регламентації слідчих (розшукових) дій потребують додаткового висвітлення та обґрунтування.

Мета статті полягає у здійсненні комплексного аналізу правової регламентації слідчих (розшукових) дій, а також формування теоретичних пропозицій щодо удосконалення положень Кримінального процесуального кодексу України.

Виклад основного матеріалу. Аналіз літературних та нормативних джерел свідчить про різноманітність юридичних формулювань та відсутність єдиного доктринального підходу до розуміння змісту «правове регулювання». Наприклад, В. М. Селіванов розглядає правове регулювання як результативний, нормативно-організаційний вплив, який здійснюється на суспільні відносини за допомогою системи правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів) із метою їхнього впорядкування, охорони, розвитку відповідно до суспільних потреб [1, с. 145]. На думку О. С. Платоненко правове регулювання – це здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони і розвитку [2, с. 165]. Разом із тим, О. А. Котенко під правовим регулюванням розуміє «регламентацію суспільних відносин засобами загальнообов'язкових правил поведінки і заснованих на них приписів індивідуального значення, що забезпечується в необхідних випадках державним примусом» [3, с. 199]. Аналізуючи ці визначення, можна побачити, що більшість науковців розглядає правове регулювання через «вплив» на певного роду відносини.

Водночас, І. Д. Ваньчук звертає увагу, що наразі загальноприйнятими вважаються два основних підходи до розуміння сутності досліджуваного правового явища: широкий, за якого до компонентного складу правового регулювання належать усі форми впливу на свідомість і поведінку суб'єктів права, тобто передбачається застосування всіх нормативних та індивідуальних

юридичних засобів для упорядкування суспільних відносин; вузький, за якого упорядкування суспільних відносин здійснюється за допомогою застосування виключно нормативних юридичних засобів, тобто механізму правового регулювання. В основу цих підходів покладено позиції науковців щодо питання про співвідношення предмета правового регулювання і предмета правового впливу або, відповідно, юридичних засобів. Варто зазначити, що нині панівною є позиція тих учених, які є прихильниками вузького підходу до розуміння сутності правового регулювання [4, с. 8].

Отже, виходячи із проведеного аналізу можна дійти висновку, що правове регулювання – це процес, що вимагає наявності регулятивних засобів, уповноваженого суб'єкта, а також обставин, які зумовлюють необхідність такої діяльності.

Слід зауважити, що процесуальні дії слідчого або прокурора під час досудового розслідування, незалежно від їх завдання, загалом спрямовані на швидке, повне й неупереджене розслідування кримінального провадження. У такому розумінні всі процесуальні дії слідчого щодо кримінального провадження можна було б назвати слідчими (розшуковими) діями. Але в юридичній літературі слідчими (розшуковими) діями називають лише ті, специфічною ознакою, яких є безпосередня спрямованість на виявлення, збирання, дослідження, перевірку, оцінку й використання доказів, тобто ті дії слідчого, результати яких безпосередньо пов'язані з можливістю отримання доказової інформації [5].

Л. М. Лобойко і А. П. Черненко зазначають, що поняття «слідча дія» є похідним від поняття «процесуальна дія» і є її частиною [6]. Натомість, С. М. Стахівський наголошує, що ці дії спрямовані на збирання і перевірку доказів у кримінальному провадженні та відрізняються від решти дій слідчого силою процесуального примусу [7; 8].

М. А. Погорецький також відзначає, що однією з відмінних ознак слідчої (розшукової) дії є те, що їх здійснюють особи, які наділені владними повноваженнями примусового характеру [9, с. 392].

У контексті даної проблематики наголошує О. В. Салманов, що основною рисою слідчих (розшукових) дій є те, що вони чітко регламентовані нормами кримінального процесуального законодавства, а значить, є процесуальними діями з визначеними законодавством підставами та порядком проведення. Однак варто зазначити, що категорії – «слідча (розшукова) дія» та «процесуальна дія» – хоча й є взаємопов'язаними, але жодним чином не є тотожними, взаємозамінними поняттями. Процесуальні дії за своїм змістом є досить широким поняттям, яке включає в себе й слідчі (розшукові) дії. Тобто вони співвідносяться як загальне й окреме. Це означає, що слідча (розшукова) дія є різновидом процесуальних дій, а значить, їй притаманна така її риса, як чітка регламентованість нормами кримінального процесуального законодавства підстав, порядку та

уповноважених суб'єктів їх проведення. Зокрема, фактично підставою для проведення слідчих (розшукових) дій визнаються конкретні обставини, що зумовлюють необхідність проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, а правовою підставою – наявність в уповноваженої особи повноважень на проведення слідчих (розшукових) дій у межах відповідного кримінального провадження та дотримання визначеного законом порядку прийняття рішення на проведення конкретної слідчої (розшукової) дії. Щодо порядку проведення слідчих (розшукових) дій, то законодавець його визначив залежно від конкретного різновиду такої дії [10; 11, с. 108].

Отже, слідчі (розшукові) дії будуть правомірними за таких загальних умов:

– будь-яка слідча (розшукова) дія може проводитися за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді тільки після внесення відомостей до ЄРДР, за винятком огляду місця події;

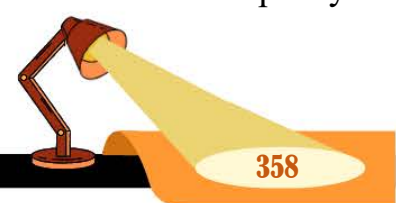
– порядок проведення слідчих (розшукових) дій і їх процесуальне оформлення має чітко відповідати кримінальному процесуальному законодавству;

– відповідальність за своєчасність, законність та обґрунтованість проведення слідчих (розшукових) дій покладається на особу, яка провадить розслідування у кримінальному провадженні;

– слідчі (розшукові) дії проводяться за наявності підстав (правових, процесуальних і фактичних) [5]. Зокрема, правові підстави – це сукупність передбачених кримінальним процесуальним законом умов, які надають слідчому право провадити ту або іншу слідчу (розшукову) дію. Разом із тим, фактичні підстави – це різні фактичні дані, які визначають необхідність виявлення, збирання і перевірки доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій з метою встановлення обставин учинення кримінального правопорушення, які входять у предмет доказування. Процесуальні підстави – це рішення викладене у процесуальному акті правозастосування (постанова або ухвала) на основі фактичних даних і ґрунтується на нормі кримінального процесуального закону. Втім, не у всіх випадках обов'язково оформляти процесуальне рішення про проведення слідчої (розшукової) дії. Рішення про проведення слідчих (розшукових) дій приймає слідчий самостійно, за винятком випадків, коли слідча (розшукова) дія проводиться за рішенням слідчого судді та прокурора [5].

Натомість, в слідчій практиці проведення слідчих (розшукових) дій, зустрічаються випадки їх проведення без правових на те підстав, що прямо суперечить міжнародно-правовим стандартам належного процесу та прецедентній практиці Європейського суду з прав людини.

Згідно з даними опитування, переважна більшість респондентів (91 %) відзначає, що чинні норми КПК України, які регламентують слідчі (розшукові) дії, мають надто загальний характер та позбавлені чіткої диференціації між окремими діями. Така законодавча невизначеність створює прогалини для суб'єктивного трактування норм слідчими. Це, у свою чергу, дозволяє неправомірно

застосовувати процесуальні заходи, які формально не вимагають судового контролю (ухвали слідчого судді), але по суті є недопустимим втручанням у сферу приватного життя особи.

Аналіз судово-слідчої практики свідчить про численну кількість прикладів, коли замість проведення повноцінного обшуку, який вимагає санкції суду, можуть проводитися менш формалізовані дії, як-от огляд. Поширеною є й практика, коли замість негласної слідчої (розшукової) дії «Зняття інформації з електронних інформаційних мереж» неправомірно застосовується «Тимчасовий доступ до речей та документів», що є менш формалізованою процедурою.

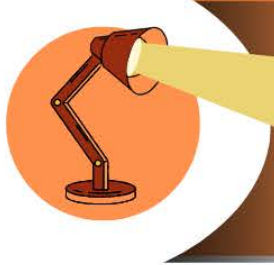
Необхідно підкреслити, що в сучасних умовах розкриття та розслідування злочинів все частіше залежить від використання сучасних цифрових технологій. Однак, значна більшість опитаних (86 %) вказує на недостатній рівень законодавчого врегулювання процедур доступу до електронних даних, хмарних сховищ та великих масивів інформації, які можуть мати доказове значення. Ця правова невизначеність безпосередньо призводить до неоднозначності правозастосовної практики, ставлячи під сумнів ефективність захисту персональних даних та їхню допустимість як доказів. Таким чином, чітке та однозначне нормативне визначення комп'ютерних даних є нагальною потребою для забезпечення єдиного підходу до їх збору, оцінки та, зрештою, для посилення доказової бази.

Ще однією серйозною проблемою є фрагментація та відсутність єдиної судової практики в ідентичних процесуальних ситуаціях. Це виражається в ухваленні протилежних судових рішень різними суддями щодо аналогічних клопотань. Недостатня чіткість законодавчих визначень і критеріїв надає суддям можливість для широкого та суб'єктивного тлумачення правових норм. Аналіз судових рішень виявив значні розбіжності у трактуванні таких ключових понять, як «достатні підстави» для проведення обшуку чи «обґрунтована підозра» для обрання запобіжного заходу. З огляду на це, існує нагальна потреба уніфікувати цю термінологію, приводячи її у відповідність до правових стандартів Європейського суду з прав людини, що забезпечить більшу прозорість процесу.

Крім того, судово-слідча практика демонструє різночитання терміну «рятування майна» як підстави для проникнення в житло (ст. 233 КПК України). У контексті цієї проблематики пропонується конкретизувати ст. 233 КПК України, чітко встановивши, що «рятування майна» не може слугувати самостійною підставою для проникнення, якщо відсутня безпосередня загроза його знищення чи невідворотного пошкодження. Необхідно запровадити диференціацію рівнів допустимості проникнення залежно від того, чи існує загроза для життя особи, чи лише загроза для майна.

Отже, відсутність збалансованості між інтересами досудового розслідування та правами людини становить одну з найбільш актуальних проблем у сфері кримінального процесуального права. Попри те, що ефективне розслідування є

невід'ємною умовою встановлення об'єктивної істини, його проведення не може здійснюватися за рахунок неправомірного обмеження конституційних прав і свобод громадян. Втім, аналіз судово-слідчої практики свідчить, що дисбаланс часто проявляється у непропорційному застосуванні найсуворіших запобіжних заходів, непропорційному обсязі вилучення даних, що становить загрозу захисту персональних даних, а також використанні деяких слідчих (розшукових) дій як інструменту тиску.

Література:

1. Селіванов В. М. Правова реформа: методологія дослідження фундаментальних проблем юридичної науки. *Вісник Академії правових наук*. 1998. № 4. С. 3–17.
2. Платоненко О. С. Правове регулювання суспільних відносин: теоретичні основи. Заборонні засоби регулювання суспільних відносин. *Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 16–18.
3. Котенко О. А. Правове регулювання в контексті дії права та його основоположних принципів. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 199–202.
4. Ваньчук І. Д. Поняття й сутнісні ознаки правового регулювання суспільних відносин: сучасний погляд. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. № 32 (1). С. 7–10.
5. Досудове розслідування: навч. посібник / Р. І. Благута, М. Ю. Ангеленюк, Ю. В. Гуцуляк та ін.; за заг. ред. Ю. А. Комісарчук та А. Я. Хитри. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 600 с.
6. Лобойко Л. М., Черненко А. П. Кримінально-процесуальна регламентація слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ, 2006. 324 с.
7. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. 560 с.
8. Стахівський С. М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів: науково-практичний посібник. Київ: Атіка, 2009. 64 с.
9. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія. Харків: Арсіс, ЛТД, 2007. 576 с.
10. Іванцова О. В. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій у ході розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2. Том 1. С. 97–101.
11. Салманов О. В. Слідчі (розшукові) дії як складова досудового розслідування. *Наше право*. 2020. № 4. С. 105–110.

References:

1. Selivanov V. M. Pravova reforma: metodolohiya doslidzhennya fundamental'nykh problem yurydychnoyi nauky [Legal reform: methodology for studying fundamental problems of legal science]. *Visnyk Akademiyi pravovykh nauk*. 1998. № 4. S. 3–17. [In Ukrainian].
2. Platonenko O. S. Pravove rehulyuvannya suspil'nykh vidnosyn: teoretychni osnovy [Legal regulation of social relations: theoretical foundations]. *Zaboronni zasoby rehulyuvannya suspil'nykh vidnosyn. Pravove rehulyuvannya suspil'nykh vidnosyn: aktual'ni problemy ta vymohy s'ohodennya*: mater. Mizhnar. nauково-praktychnoyi konferentsiyi. Zaporizhzhya: Zaporiz'ka mis'ka hromads'ka orhanizatsiya «Istyna», 2017. S. 16–18. [In Ukrainian].
3. Kotenko O. A. Pravove rehulyuvannya v konteksti diyi prava ta yoho osnovopolozhnykh pryntsyypiv [Legal regulation in the context of the action of law and its fundamental principles]. *Al'manakh prava*. 2012. Vyp. 3. S. 199–202. [In Ukrainian].

4. Van'chuk I. D. Ponyattya y sutnisni oznaky pravovoho rehulyuvannya suspil'nykh vidnosyn: suchasnyy pohlyad [Concept and essential features of legal regulation of social relations: a modern view]. Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. 2015. № 32 (1). S. 7–10. [In Ukrainian].

5. Dosudove rozsliduvannya [Pre-trial investigation]: navch. posibnyk / R. I. Blahuta, M. YU. Anhelenyuk, YU. V. Hutsulyak ta in.; za zah. red. YU. A. Komissarchuk ta A. YA. Khytry. L'viv: L'vDUVS, 2019. 600 s. [In Ukrainian].

6. Loboiko L. M., Chernenko A. P. Kryminal'no-protsesual'na rehlamentatsiya slidchykh diy [Criminal procedural regulation of investigative actions]: monohrafiya. Dnipropetrovs'k, 2006. 324 s. [In Ukrainian].

7. Chaplyns'kyi K. O. Taktychne zabezpechennya provedennya slidchykh diy [Tactical support for conducting investigative actions]: monohrafiya. Dnipropetrovs'k: Dnipropetr. derzh. un-t vnutr. sprav; Lira LTD, 2010. 560 s. [In Ukrainian].

8. Stakhivs'kyi S. M. Slidchi diy yak osnovni zasoby zbyrannya dokaziv [Investigative actions as the main means of collecting evidence]: naukovo-praktychnyy posibnyk. Kyiv: Atika, 2009. 64 s. [In Ukrainian].

9. Pohorets'kyi M. A. Funktsional'ne pryznachennya operatyvno-rozshukovoyi diyal'nosti u kryminal'nomu protsesi [Functional purpose of operational-detective activities in criminal proceedings]: monohrafiya. Kharkiv: Arsis, LTD, 2007. 576 s. [In Ukrainian].

10. Ivantsova O. V. Osoblyvosti provedennya slidchykh (rozshukovykh) diy u khodi rozsliduvannya zlochyniv u haluzi tsukrovoho vyrobnytstva [Peculiarities of conducting investigative (detective) actions during the investigation of crimes in the sugar industry]. Aktual'ni problemy vitchyznyanoyi yurysprudentsiyi. 2017. № 2. Tom 1. S. 97–101. [In Ukrainian].

11. Salmanov O. V. Slidchi (rozshukovi) diy yak skladova dosudovoho rozsliduvannya [Investigative (search) actions as a component of pre-trial investigation]. Nashe pravo. 2020. № 4. S. 105–110. [In Ukrainian].

